

Advies over de voorstellen voor thema's voor onderwijskundig beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek - oproep 2001

1 Situering

Op 28 maart 2001 vroeg de minister de Vlor om advies over de prioritaire thema's voor het onderwijskundig beleids- en praktijkgericht wetenschappelijk onderzoek, oproep 2001. Bij het beoordelen van de voorstellen voor onderzoeksthema's beoordeelt de Onderwijsraad de waarde van de thema's op zich. Het gebruik ervan in het beleid of een bepaalde vertaling in de onderwijspraktijk zijn nu (nog) niet aan de orde. De Vlor onderscheidt onderzoek van bepaalde denkpijlers enerzijds en de principiële beslissing om een en ander te realiseren anderzijds.

Het advies is goedgekeurd met eenparigheid van stemmen op 17 april 2001. 23 leden stemden voor; één lid onthield zich.

2 Algemene bedenkingen bij opzet en procedure voor OBPWO-onderzoek

2.1 Opzet van het onderzoek

De Vlor vroeg in het advies verleden jaar om *evaluatieonderzoek* verder uit te bouwen. Ten tweede was er de vraag om *praktijkgericht onderzoek* waaronder het construerend onderzoek sterker naar voren te schuiven. De Vlor stelt met genoeg vast dat de voorstellen voor 2001 enkele thema's in die richting omvatten maar dringt er tegelijk op aan dit soort onderzoek ook in de toekomst voldoende aandacht te schenken. Positief is ook de sterkere aandacht voor het vakdidactisch onderzoek.

Eens te meer wijst de Vlor op de noodzaak aan *onderzoeksprogrammering* voor het onderwijskundig onderzoek. Sinds vorig jaar fungeert de beleidsnota van de minister als referentiekader. Dit is een positieve ontwikkeling. Toch kan dit een volwaardig stelsel van programmering niet vervangen. Programmering laat toe te komen tot een sterkere continuïteit in het onderzoeksbeleid.

Met het oog op een stelsel van programmering vroeg de Vlor om een verkennende studie over het onderwijsonderzoek in Vlaanderen. De Vlor vraagt om kennis te krijgen van de resultaten van dit onderzoek.

Een probleem blijft het feit dat OBPWO-onderzoek in principe kortlopend onderzoek is. Dit betekent dat sommige langlopende onderzoeken die heel relevant zijn niet kunnen worden uitgevoerd. Onderzoekers worden ook afgeremd om expertise op te bouwen. De Vlor hoopt daarom dat de heroriëntatie van het programma beleidsgericht onderzoek (PBO) en de uitbouw van steunpunten ten dele aan deze lacune kunnen tegemoet komen. Toch blijft het aangewezen om ook binnen het OBPWO-onderzoek mogelijkheden voor langerdurend onderzoek te creëren of via een stelsel van programmering bepaalde onderzoekslijnen uit te diepen. De opening die gemaakt wordt voor cohorte-onderzoek van de overgang tussen het secundair en het hoger onderwijs is zeker een positief signaal.

2.2 Procedure

De Vlor vroeg in het voorgaande advies om meer aandacht te besteden aan de openbaarheid van de onderzoeksrapporten. De vraag om een platform waar nieuwe onderzoeken worden aangekondigd en waar de resultaten worden weergegeven, is intussen gerealiseerd door middel van de website van de Vlaamse overheid. De Onderwijsraad pleit ervoor dat deze site verder wordt uitgebouwd tot een volwaardige databank waar alle onderzoeksresultaten kunnen worden geconsulteerd.

Ook dringt de Onderwijsraad erop aan dat de scholen en de netten die meewerkten aan onderzoek, in kennis worden gesteld van de resultaten ervan. Dit zou kunnen door een clause hierover in de contracten met de onderzoekers. De communicatie van onderzoeksresultaten aan de scholen die meewerkten is cruciaal om hun motivatie om deel te nemen, in stand te houden.

De Onderwijsraad blijft ervan overtuigd dat het OBPWO-onderzoek heel wat relevant materiaal bevat voor het debat over het onderwijsbeleid en voor de onderwijspraktijk. De Onderwijsraad vraagt dat de tussentijdse en de eindrapporten vlot kunnen ingezien en gebruikt worden door alle geledingen betrokken bij het onderwijsbeleid. Het duurt soms erg lang vooraleer de betrokkenen bij het onderwijs kennis nemen van de onderzoeksresultaten. De resultaten moeten aan actualiteitswaarde in vooraleer ze vrij beschikbaar zijn.

De Onderwijsraad stelt ook vast dat de resultaten van onderzoeken te weinig door de onderzoekers worden gepubliceerd ten behoeve van het onderwijsveld. Publicatie in anderstalige wetenschappelijke tijdschriften is niet voldoende. De Onderwijsraad vraagt de overheid stimulansen in te bouwen opdat de onderzoekers meer inspanningen zouden doen om de resultaten te publiceren.

De Onderwijsraad vraagt dat de rol van de stuurgroepen bij het bepalen van de oriëntaties van een onderzoek wordt versterkt. Het kan anderzijds niet de bedoeling zijn dat de stuurgroepen druk uitoefenen op de onderzoekers bij het formuleren van beleidsaanbevelingen op basis van het onderzoek. De autonomie van de onderzoekers moet in deze worden gerespecteerd. Het zou ook wenselijk zijn dat in de stuurgroepen diverse onderwijspartners aan bod kunnen komen.

3 Commentaar bij de voorstellen voor onderzoeksthema's

3.1 Algemeen

De Vlor stelt vast dat 20 thema's worden voorgesteld. De Onderwijsraad vreest dat deze binnen het beschikbare budget niet allemaal kunnen worden toegewezen. Een betere prioritering kan enkel in het kader van een structurele onderzoeksprogrammering. De raad beperkt om deze reden ook het aantal suggesties voor bijkomend onderzoek tot het strikt noodzakelijke.

3.2 Bijkomende thema's

De raad wijst erop dat de voorstellen andermaal geen thema bevatten dat verband houdt met het *buitengewoon onderwijs*. Ook verleden jaar was dat het geval.

Uit diverse discussies het afgelopen werkjaar bleek dat nieuwe beleidslijnen en maatschappelijke verwachtingen zware gevolgen hebben voor de financiering van scholen. We verwijzen naar het gelijkkansenbeleid, naar de discussies inzake reclame en

sponsoring... Daarom zou het nuttig zijn te beschikken over een inventaris van de elementen die de *basisfinanciering van scholen* bepalen.

De raad is zich ervan bewust dat deze studie raakvlakken vertoont met de studie over objectiveerbare verschillen. Een afstemming tussen beide kan noodzakelijk blijken.

De raad herinnert ook aan de vraag van verleden jaar om onderzoek te doen naar de *effecten van eindtermen en ontwikkelingsdoelen* op het schoolbeleid, op het functioneren van leerkrachten en leerlingen. Aangezien de evaluatie van de eindtermen basisonderwijs plaatsvindt in 2004 is het wenselijk om nu dergelijk onderzoek op te starten.

3.3 Commentaar bij de voorliggende voorstellen

3.3.1 Functiedifferentiatie in het basisonderwijs (punt 1.1)

De Onderwijsraad erkent de noodzaak van dit onderzoek. We stellen immers een trend vast in de richting van verdere specialisatie van leerkrachten in het basisonderwijs. Anderzijds wordt ook vaak gewezen op de nood van jonge kinderen aan een vaste vertrouwensfiguur. Veel verschillende leerkrachten zouden het welbevinden van deze jonge kinderen schaden. Deze studie kan de verschillende elementen in dit debat in kaart brengen.

De Onderwijsraad wijst er wel op dat de term "functiedifferentiatie" meestal gebruikt wordt in de zin van het doorbreken van de vlakke loopbaan en niet in de zin van het aanvaarden van "vakleerkrachten" in het basisonderwijs.

De Onderwijsraad zou het nuttig vinden als dit niet beperkt wordt tot leerkrachten maar ook rekening houdt met het inzetten van kinderverzorgsters in het kleuteronderwijs.

3.3.2 Personeelsbeleid en schoolcultuur (punt 1.2)

De raad vindt de focus van dit onderzoek wat te eng.

De studie beperkt zich tot het vertalen van verklaringsmodellen op het vlak van personeelsbeleid naar het onderwijs. Waarom dit niet uitbreiden tot het geheel van het schoolbeleid? Waarom zouden enkel verklaringsmodellen uit de bedrijfswereld relevant kunnen zijn? Is het niet meer voor de hand liggend om vanuit onderwijs in de eerste plaats te kijken naar de managementprincipes uit het social-profit?

Waarom wordt deze studie beperkt tot het leerplichtonderwijs? In het hoger onderwijs stellen zich evenzeer vragen naar goede managementstrategieën

3.3.3 Arbeidsmarktwensen en -perspectieven van de afgestudeerden van de lerarenopleiding (punt 1.3)

De Onderwijsraad wijst erop dat de problematiek voor de leerkrachten opgeleid in de GPB-opleidingen totaal anders ligt. Meestal zijn deze al aan de slag in het onderwijs. Daarom kan de rekruteringsproblematiek voor de GPB-opleidingen niet in een beweging bestudeerd worden met deze voor andere lerarenopleidingen.

3.3.4 Processen en factoren die de complexiteit van de regelgeving beïnvloeden (punt 2.1)

De Onderwijsraad vindt dit een minder prioritair thema dat daarenboven niet specifiek is voor het onderwijs.

Er zijn ook vragen bij de omschrijving van het thema. De Onderwijsraad vindt dat niet enkel sociologische of politieke factoren een rol spelen. Psychologische processen bij de rechtssubjecten (bedreiging, prestatieklimaat, gebrekkige communicatie ...) zijn eveneens de oorzaak van meer complexe regelgeving. Dit element moet in elk geval ook aan bod kunnen komen.

De omschrijving maakt ook niet duidelijk of het enkel om centrale regelgeving gaat of ook om "regelgeving" op het lokale niveau. Het kan dat processen op het ene niveau eenvoudiger zijn naarmate die op het andere niveau complexer worden. De raad vindt ook dat zowel de complexiteit t.a.v. het rechtssubject als ten aanzien van de organisatie moet worden meegenomen.

3.3.5 Peilingonderzoeken (punten 3.2, 3.3, 3.4, 3.5)

De Onderwijsraad vindt het wenselijk dat er ook onderzoek wordt verricht naar de effecten en de betekenis van de eindtermen en ontwikkelingsdoelen als dusdanig (zie punt 3.2.)

De Onderwijsraad vreest dat peilinginstrumenten die enkel cognitieve elementen in kaart brengen, een verkeerd signaal geven aan de scholen. Bij het opstellen van de instrumenten moeten ook onderliggende vaardigheden in kaart kunnen worden gebracht. De evolutie naar competentiegericht onderwijs moet positief worden ondersteund.

De Onderwijsraad vraagt ook naar congruentie tussen de diverse peilinginstrumenten die in het verleden en nu nog worden ontwikkeld. Bij het uittekenen van het onderzoeksconcept moet de samenhang worden gegarandeerd.

Ten aanzien van het onderzoek naar gezondheidseducatie, wijst de Onderwijsraad erop dat dit wellicht belangrijke overlappingsen heeft met onderzoek dat prof. Maes (Universiteit Gent) heeft verricht in het kader van een project van de wereldgezondheidsorganisatie (WHO). Is een dergelijk onderzoek wel noodzakelijk gezien de regelmatige en voortreffelijke peilingen door de WHO.

3.3.6 Onderzoek naar de implementatie van de eindtermen "wereldoriëntatie", domein technologie in het lager onderwijs (punt 4.1) - Eindtermen natuurwetenschappen afgewogen tegenover de didactische praktijk (punt 4.4)

Vorig jaar vroeg de Onderwijsraad om evaluatieonderzoek naar de effecten van eindtermen en ontwikkelingsdoelen op het schoolbeleid, het functioneren van de leerkrachten, de studiedruk voor leerlingen ... Het thema gaat hier enigszins op in. Toch blijft de ruimere vraag naar evaluatie van de effecten van de eindtermen voor schoolbeleid, leerkrachten en leerlingen (zie punt 3.2).

Er wordt ook aandacht gevraagd voor de ondersteunende rol van de pedagogische begeleidingsdiensten. Ondersteuning mag niet begrepen worden als ondersteuning die noodzakelijkerwijze door de overheid wordt georganiseerd.

3.3.7 Succesfactoren voor de herprofilering en dynamiek van concentratiescholen

De Vlor vindt dat dit thema in grote mate vergelijkbaar is met de studie die prof. P. Mahieu enkele jaren geleden verrichtte in opdracht van de Koning Boudewijnstichting¹. Ook toen is gezocht naar de factoren die scholen toelaten zich te herprofilieren.

---

¹ P. MAHIEU, *Van Ongerust naar toegerust. Rapport van het actieonderzoek "begeleiding van concentratiescholen bij het aantrekken van autochtone leerlingen*, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 1996; P. MAHIEU, J. DE METS, *Witte vlucht, zwarte magie ? Stapstenen in het opnieuw aantrekkelijk*

De Vlor vindt het daarom aangewezen om dit onderzoek anders in te vullen. Het zou zeker zinvol zijn om het nieuwe toelatingsbeleid te koppelen aan een evaluatieonderzoek dat de effecten en de knelpunten bij implementatie in kaart brengt. Dit evaluatieonderzoek zou tegelijkertijd moeten lopen met de implementatie van het toelatingsbeleid. Een onderscheid tussen het basis- en secundair onderwijs zal hierbij aangewezen zijn.

3.3.8 Kritische succesfactoren voor een succesvolle integratie van ICT in het onderwijs

De situering van het onderzoek wijst terecht op de noodzaak dat leerlingen leren omgaan met ICT, dat ICT geïntegreerd wordt in bestaande vakken of leergebieden en legt eveneens terecht de band met de ontwikkeling van kritische vermogen bij de leerlingen. In de meer precieze vraagstelling echter verdwijnen deze (pedagogische) accenten. De eerste onderzoeksvraag is opnieuw de vraag naar de noodzakelijke hardware. Een tweede vraag betreft de rol van de leerkracht en de consequenties voor de lerarenopleiding.

De nieuwe vaardigheden die omgaan met ICT vereist van leerlingen komen niet meer aan de orde. De Onderwijsraad is van mening dat de pedagogische en onderwijskundige waarde van ICT sterker op de voorgrond moet staan dan het debat over de beschikbaarheid van hardware.

3.3.9 Principes van herstelrecht toegepast op de aanpak van antisociaal gedrag op school (punt 7.1)

De Onderwijsraad vindt het belangrijk dat de principes van het herstelrecht in scholen verder worden onderzocht. Dit is in de ogen van de Vlor een prioritair thema. Daarnaast wijst de Vlor op het feit dat ook een participatieve schoolcultuur kan bijdragen om een sociaal gedrag te stimuleren. Dit kan eventueel bij het onderzoek betrokken worden.

3.3.10 Onderzoek naar de studieloopbaan van leerlingen in kunstgerichte opleidingen van het secundair onderwijs (punt 8.1)

De raad verwijst in dit verband naar besprekingen in de afdeling voor het kunstsecundair onderwijs die voor dit thema verhelderend kunnen zijn.

3.3.11 Studiekeuzebekwaamheid in het secundair onderwijs en de doorstroming naar en in het hoger onderwijs (punt 9.1)

De Onderwijsraad steunt het opzet om het vernieuwingsproces inzake een optimalisering van de studiekeuzebegeleiding wetenschappelijk op te volgen. De vraag is evenwel of het raadzaam is het onderzoek enkel toe te spitsen op het instrumentarium dat gebruikt wordt. De wetenschappelijke evaluatie zou evenzeer de implementatieprocessen en de knelpunten die daarbij rijzen, moet bestuderen.

3.3.12 Construerend onderzoek: opsporen van krachtige leeromgevingen en analyse van hun functioneren (punt 10.1)

De Onderwijsraad benadrukt het belang van deze onderzoeksvraag en van het waarderen van non-formeel leren.

De raad pleit er wel voor om duidelijker te omschrijven wat bedoeld is met het non-formele leren. Omvat dit alle opleidingen die zich buiten onderwijs situeren ? Hanteert men de term “non-formeel” leren niet eerder voor niet-gestructureerd leren dat “toevallig” plaatsvindt in de vrije tijd, werk of gezin ? Indien het om deze laatste vorm van leren gaat, wekt het verwondering dat gesproken wordt over de deskundigheidsbevordering, functiebeschrijvingen en het statuut van de opleiders. Dit is immers moeilijk te vatten in informele leeromgevingen.

3.3.13 De impact van het Socrates-programma, meer bepaald van het Comenius-luik

De Onderwijsraad vindt de vraagstelling nogal eng. Het onderzoek zou beter gericht zijn op de mate waarin scholen deelnemen aan internationale programma's Het zou ook wenselijk zijn inzicht te krijgen in de belemmeringen die scholen hierbij ervaren (administratieve procedures, mogelijkheden om informatie te krijgen) en de redenen waarom ze al dan niet deelnemen aan internationale uitwisselingen.

administrateur-generaal: Jacques Perquy

voorzitter: Louis Van Beneden